

FINKOVA EKSISTENCIALNA INTERPRETACIJA FENOMENOLOŠKE REDUKCIJE

1.

169

Finkova zgodnja spisa *Predočenje in podoba* ter *Fenomenološka filozofija Edmunda Husserla v sodobni kritiki* lahko beremo kot odločilni prispevek k razumevanju Husserlove filozofije, ne zgolj v času takratne filozofske situacije, temveč v luči nadaljne recepcije in razvoja njegove fenomenološke misli.¹ V njem poskuša Fink kot problem postaviti ``spoznavnoteoretsko`` predpostavko, iz katere izhaja in gradi kritika Husserlove fenomenološke ideje filozofije. Za Finka je takšna predpostavka problematična v odločilnem smislu: ne kolikor je zgolj teoretično napačna, temveč kolikor *zabriše* kritični potencial fenomenološke ideje filozofije. Poglavitni razlog za to se nahaja v nerazumevanju fenomenološkega *povratka* k percepciji. Zdi se namreč, da percepcija, v svojem spoznavnem aktu, obljublja nekaj, kar sama ne more izpolniti, tj. *prikazati* želi stvar tako, kot *je*. V resnici je v aktu, ki je usmerjen na danost objekta, odvisna od predhodne aktivnosti jaza, ki lahko tako šele zares jamči za tisto, kar je *v njem* prikazano. Percepcija je tako *na sebi* dojeta kot nekaj nejasnega in nerazločnega, kot znak razcepa med subjektivnim in objektivnim. Percepcija predstavlja nižjo obliko vednosti, ki mora, v svoji pretenziji po objektu, biti *šele* upravičena. Z drugimi besedami: V svojem intencionalnem odnosu ne *dostopa* do samega objekta, temveč zgolj do njegove danosti. Ravno zato

1 Predvsem o vplivu na francosko recepcijo glej, Leonard Lawlor, *Derrida and Husserl*, The Basic Problem of Phenomenology, str. 11.

je Husserlova ideja evidence razumljena kot usodna subjektivizacija vprašanja po možnosti objektivne vednosti. S takšnim razumevanjem je za kritiko vnaprej odločeno dvoje stvari. Prvič, v njeni usmerjenosti k stvari sami naj bi evidenca *zakrivala* njeno spoznavnoteoretsko problematiko, tj. vprašanje po *objektivnosti* spoznanja. Drugič, takšna motivacija se razkrije v Husserlovem prehodu iz fenomenološke v transcendentalno naravnost.

V ontološkem dualizmu, ki vnaprej spremlja in določa razumevanje intencionalne dimenzije percepcije, izgubimo pred očmi problem ustrezne recepcije in razvoja Husserlove *fenomenološke* misli. Kritika evidence, kot naznake fenomenološkega povratka k percepciji, se sama vselej nahaja *med* psihologijo in spoznavno teorijo.

170 Na temelju takšnega razumevanju se Husserlov *prehod* iz fenomenološke v transcendentalno naravnost obravnava, ali kot *falsifikacija* ideje objektivne vednosti, ali kot *absolutizacija* fenomena subjektivnosti. Tukaj stojimo na odločilnem mestu vstopa v problem interpretacije Husserlove filozofije. Kritika, ki ne more *bistveno razločiti* fenomenološke od psihološke ``danosti``, lahko Husserlov *razvoj* iz vprašanja fenomenološke deskripcije v *odkritje* transcendentalne ideje filozofije, obravnava zgolj kot padec v *transcendentalni psihologizem*: kot dialektično mešanje psiholoških in transcendentalnih prvin. V jedru takšne dialektične sinteze naj bi ležala nesposobnost razločevanja dveh nezružljivih načinov postavljanja in reševanja problemov. Filozofska posledica taksnega mešanja je odkrita kot ``absolutizacija`` notranjega izkustva zavesti.

Ob takšnemu razumevanja problematike, ki je Husserla peljala k vprašanju transcendentalne filozofije, sta nastali dve nasprotno si stoječi kritiki. Obe izhajata iz nasprotovanja ideji filozofije, ki naj bi jo takšno dialektično mešanje predpostavljalo.

Ker je prva, t. i. ontološka kritika, izvorno fenomenološko zastavitev pripoznala v usmerjenosti k objektu, je zanj takšen prehod pomenil padec v subjektivizem, tj. v absolutizacijo notranje evidence in zakritje bistvene naloge fenomenološkega raziskovanja. Za drugo, t. i. neokantovsko kritiko, je sicer takšna *preusmeritev* k subjektu omogočala ustrezno razumevanje ideje znanstvene filozofije. Navkljub temu je, zaradi Husserlove ujetosti v stare fenomenološke teme ``načinov danosti objekta``, njegova fenomenološka metodologija ostala brez ustreznega razumevanja koncepta utemeljitve objektivne vednosti. Za Eugena Finka, Husserlovega asisenta in tesnega sodelavca, je Husserlova fenomenologija po *Logičnih raziskavah* nedvomno prestala pomembno spremem-

bo. A ne glede na to, je v takšnih in podobnih filozofskih kritikah ``usmeritev njegove `revolucionarne spremembe mišljenja` večinoma ostala prezrta``.²

Če poskusimo Husserlovo idejo filozofije razumeti *zgolj* na temelju njegovega povratka k percepciji, lahko uvidimo, da njeno kritiko vselej spremlja tisto dualistično razumevanje, ki ga šele Husserl *zares* postavi kot radikalni filozofski problem. Evidenco, ki jo Husserl določi kot *edini izvor fenomenološke ideje filozofije*, takšna kritika postavi v določeno regijo sveta (in jo s tem subjektivizira). Zavest je namreč razumljena kot delček sveta, regija bivajočega, ki v svoji naravnosti do tistega, *o čemer kot izkustvo je*, zmore podati *zgolj* analizo možne *reprezentacije* objekta. Če se psihologija tako, na eni strani, ukvarja z utemeljitvijo možnosti *izkustva* objekta, se spoznavna teorija, po drugi strani, ukvarja z vprašanjem *možnosti* spoznanja nečesa kot *objekta*. Temeljni filozofski problem psihološke obravnave percepcije leži torej v dejstvu, da spregleda mesto, ki ga ta vselej že uteleša. Njena naravnost na nekaj se obravnava brez upoštevanja tistega, kar je v svojem intencionalnem smislu, že vselej dano. Drugače povedano: takšna naravnost ne zmore obravnavati intencionalnosti percepcije v svojem lastnem pravu: *kot percpecije o nečem*. Kakor pravi Barbaras, je izkustvo percepcije, ``ne glede na njegovo resnično vrednost, brez dvoma živeto in takorekoč, *index sui*. Čeprav je lahko naknadno odkrito kot navidezno, je lahko obsojeno *zgolj po faktu*, tako da refleksija, ki postavi pomensko intencijo v jedro izkustva, jemlje v račun vse razen tega, da mi je nekaj *dano*, in da je bila kot taka najprej nevedna zase.``³

Na ta način se kot izvorni problem fenomenologije ne prikaže več *zgolj* gola deskripcija ``nečesa`` *fenomenološki refleksiji* pred-danega, temveč bistvena sprememba smisla intencionalne danosti izkustva. Lahko bi rekli, da za Husserlovo fenomenologijo ni bistvena sama problematika načinov danosti objekta, temveč kako je *danost objekta* lahko sploh *intencionalno razjasnjena*. Kot pravi Husserl, ``je za intencionalno izkustvo značilna usmerjenosti na objekte

2 Eugen Fink, Die Phänomenologische Philosophie Edmund Husserls in der Gegenwärtigen Kritik, *Studien Zur Phänomenologie 1930–1939*, Martinuss Nijhoff, Den Haag, 1966, str. 79.

3 Renaud Barbaras, *Desire and Distance*, Introduction to a Phenomenology of Perception, Stanford University Press, California 2006, str. 2. Barbarasovo izvrstno delo je pomembno vplivalo na izoblikovanje nekaterih tez tega spisa. Čeprav v svojem razumevanju Husserlovega koncepta percpecije neposredno ne omenja Eugena Finka, smo prepričani, da je v njegovi ideji interpretaciji fenomenološke redukcije najti izvorni prispevek pri razumevanju itencionalnega smisla percpecije.

v različnih načinih, a vendar je to delovanje razumeti v intencionalnem smislu. S tem je onemogočeno, da izkustveno danost stvari razumemo kot nekaj, kar bi lahko razložili *od tistega*, o katerem to izkustvo je. Akt v svojem intencionalnem smislu in objekt ne smeta biti razumljena kot dve stvari, ki sta prisotni v izkustvu, saj ne izkušamo objekta in poleg njega še intencionalno izkustvo, ki je na njega usmerjeno ...⁴

172

Husserlova fenomenologija ni preseгла razumevanje Logičnih raziskav zato, ker bi v svoji metodološki intenci stremela po nedvoumno gotovem izkustvu; po residuumu čiste refleksije. Takšna naravnost fenomenološko intenco izenači z željo po identifikaciji prikazovanja s tistim, kar je v njem *dano*. Po Finku je šele v Husserlovi fenomenološki intenci odkrita tista dvoumnost, ki omogoča spregledanje bistvene intencionalne dimenzije prikazovanja. Ta mora biti zato razumljena iz zahteve po bistvenem razlikovanju *med prikazovanjem* in tistim, kar je v njem *prikazano*. Prikazovanje je brez fenomenološke refleksije odkrito zgolj na horizontu tistega, kar je v njem *dano*, tj. brez ustreznega razumevanja njegove konstitutivne razlike. Tako je obravnavano kot tisto, kar spremlja, a ne more določati tistega, o čemer je. Po drugi strani to pomeni, da fenomenologija kot kritična filozofija postavi svojo delovanje v nepremostljivem nasprotju s tisto naravnostjo, ki strukturo prikazovanja meša s kategorijami, ki jo zvajajo zgolj na nekaj danega. Takšne kategorije izenačijo in *zamenjajo* prikazovanje z nečim, kar ono sami *ni*. Na ta način postavitve problema Fink začrta pot bistveno novi interpretaciji Husserlove fenomenološke ideje filozofije, ki mora biti interpretirana kot radikalno samosvoj zasnutek: 'Ravno zato, ker se je fenomenologijo poskušalo določiti s tradicionalnimi sistemskimi koncepti, si je – ne glede na številna pripoznanja in napade – vnaprej odvzelo možnost, da bi se jo odkrilo glede na njeno principielno novo idejo filozofije.'⁵

Edino tako lahko, po našem mnenju, razumemo Finkovo interpretacijo originalnega smisla Husserlovega fenomenološkega raziskovanja. Fink poskuša povedati, da je že v Logičnih raziskavah lahko odkriti prelomno idejo filozofije, ki jo nakazuje ideja *intencionalne korelacije*. Takšna metodologija, ki v svoji intenci stremi po *intencionalnem razumevanju danosti objekta*, takšne preločnosti ne zmore ustrezno, kolikor sama ni preseгла razlaganja s kategorijami subjektivnosti in objektivnosti. Namreč takšna razlaga dela *fenomenološko*

4 Logical Investigation, II Band, str. 98.

5 Eugen Fink, Die Phänomenologische Philosophie Edmund Husserls in der Gegenwärtigen Kritik, str. 87.

analizo za nekaj na sebi potujenega; daje misliti, da v svojem delovanju prehaja *med* dvema nasprotnima poloma, psihološkim in spoznavnoteoretskim. Zdi se, kot da usmerjenosti na akte zavesti posega po psiholoških konceptih, ki nikakor ne morejo ``dokončno`` razjasniti tistega, kar je v njih objektivno menjeno. Husserl, ki se je tega problema zavedal, je izjavil: ``In kako hitro lahko pri tem spregledamo, da je ta soopisana in skoraj v vseh fenomenoloških deskripcijah nujno sopritegnjena ``predmetnost`` prevzela modifikacijo smisla, s pomočjo katere sama pripada fenomenološki sferi.``⁶

Fenomenološka analiza, ki v svojem jedru nosi bistveno razlikovanje med prikazovanjem in tistim, kar je v njem prikazano, ne sledi nobenim spoznavnoteoretskim motivom. Za fenomenološko situacijo vprašanje razumevanja njene metode ne postavlja problem pravilnega razumevanja koncepta utemeljitve objektivne vednosti, temveč problem mundanega razumevanja prikazovanja: ``... težnja, vselej znova pasti iz fenomenološkega načina obravnave v enostavno objektivnega, zamenjati izvirne akte oz. njihovo imanentno ``prikazovanje`` ali ``pomene``, za določenosti, ki so bile v naivnem izvrševanju takšnih aktov pripisane njihovim objektom. Ravno tako, težnja gledati celotne razrede avtentično danih predmetov, kot npr. ideje (v ozir na to, da so v ideativni intuiciji lahko evidentno dane) kot fenomenološke sestavine njihovih prezentacij.``⁷ Fenomenološki problem razumevanja lastne naravnosti nastane takrat, ko je *prezentacija* zamešana za *karakter* samega objekta in ne za *karakter njegovega prikazovanja*.

173

Šele na temelju intencionalno spremenjenega razumevanja prikazovanja lahko Husserl izjavi: ``Ne moremo pretirano poudariti ekvivokacije, ki nam omogoča uporabo besede ``prikazovanje`` tako za *izkustvo*, v katerem temelji *prikazovanje objekta* (npr. konkretno zaznavanje, v katerem se nam objekt kaže kot on sam) kot za *objekt tega prikazovanja* /.../ *Prikazovanje stari (izkustvo) ni stvar, ki se prikaže* /.../ *Prikazovanje stvari se samo ne prikaže, mi v njem živimo*.``⁸ A kaj to sploh pomeni? Na kakšen način je lahko fenomenološka specifika povratka k percpciji zadovoljivo razjasnjena? Lahko se upravičeno vprašamo, ali ni na koncu, v bolj prefinjeni obliki, takšna ideja fenomenolo-

6 Edmund Husserl, *Izraz in pomen*, Zbirka Phainomena, Nova revija, Ljubljana 2006, str. 15/16.

7 Edmund Husserl, *Logische Untersuchungen*, Zweiter band, I. Teil, Max Niemayer Verlag, Tübingen, 1968, str. 10.

8 Ibid, str. 349.

gije, zgolj poslednji filozofske refleksije, da bi podala za ``dano`` tisto, kar po svojem smislu sploh ne more biti ``popredmeteno``? Ali takšna intencionalna metodika, ne predstavlja poslednji poskus podati pogoje možnosti tistega, kar se v prikazovanju *kot tako* ne more prikazati?

174

Za Finka je problem takšnega zadržanja v tem, da ne zadene tistega, kar je fenomenološko *bistveno*. V kolikor gibanje iz *Logičnih raziskav v Ideje za čisto fenomenologijo in fenomenološko filozofijo*⁹ ne dojemamo le kot gibanje med psihologijo in spoznavno teorijo, temveč kot *povratak* k percepciji, lahko *prehod v fenomenološko redukcijo* razumemo na popolnoma nasproten način: kot poglobljanje tistega, kar je bilo prelomnega že v *Logičnih raziskavah*. Ravno zato je za Finka pojem fenomenološke redukcije tako centralen. Šele preko njega lahko razumemo v kakšnem smislu sta fenomenologija in psihologija bistveno različni in kam sploh pelje poglobitev, ki jo lahko najdemo v Husserlovem prehodu v transcendentalno filozofijo. Med fenomenologijo in psihologijo ne moremo najti nobene *bistvene razlike*, dokler ne izvršimo fenomenološke redukcije. Kar *Logičnim raziskavam* v tem smislu manjka, je ravno moment fenomenološke redukcije. Čeprav je zarez med eno in drugo naravnostjo prisotna na vseh nivojih fenomenološke analize, je po drugi strani nedvomno, da lahko vse fenomenološke stavke razumemo kot psihološke. S tem povratak izgleda tako, kakor da bi se ta v svojem intencionalnem vpraševanju in razlaganju nanašal na določeno regijo izkustva, ki ji pravimo zavest. Takšna naravnost predpostavlja koncept izkustva kot reprezentacije tistega objekta, ki je že vselej vnaprej dan. In ravno v to predpostavljajanje vstopi spoznavna teorija, ki poskuša pokazati na minimalne pogoje možnosti, ki jih vsako izkustvo objektivnosti predhodno potrebuje.

Za ustrezno dojetje Husserlovega *fenomenološkega razvoja* je odločilnega pomena, da uspe pokazati, kako so konstitutivna vprašanja, ki jih tako psihologija in fenomenologija postavljata ista, a kako istočasno ``ti problemi implicirajo dva različna smisla ``rešitve``.¹⁰ Šele fenomenološka redukcija mora zato pokazati, v čem je tisto, kar fenomenološke analize ne more nikakor prevesti v psihološke in v kakšnem smislu je ideja transcendentalne psihologije ravno meša nepremostljivo različne ideje filozofije. Šele slednja je torej tista spoznavna pot, ki vodi v polje *fenomenološke filozofije*: ``Temeljna metoda fe-

9 Od tu naprej *Ideje*.

10 Eugen Fink, *Vergegenwärtigung und Bild, Studien zur Phanomenologie 19930-19939*, Martinus Nijhoff, Deen Haag 1966, str. 10.

nomenoloske filozofije Edmunda Husserla je samo in zgolj `` fenomenološka redukcija``: ona sama je spoznavna pot začenjajočega filozofskega mišljenja do ``tematskega`` področja filozofije; predstavlja dostop do transcendentalne subjektivnosti. Znotraj nje ležijo vsi problemi fenomenologije.``¹¹

Brez razumevanja razvoja Husserlove filozofije iz vidika prehoda v fenomenološko redukcijo se njegova razvojna pot na koncu izkaže zgolj kot (neuspešen in nedokončan) poskus presejanja tiste spoznavnoteoretske zastavitve, ki pa je njegovi problematiki že *od samega začetka* tuja. Ni dovolj zato enostavno začeti na različnih problemskih sklopih, ki jih Husserlova filozofija v toku svoje analize razpre. Pomembno je ugotoviti, kako je fenomenološka analiza sploh sposobna *razjasniti* intencionalnost izkustva. Ne glede na to, ali se njegova interna problematika najprej postavi na tleh teorije spoznanja, vprašanja idealnosti logike, deskripcije aktov zavesti, zmožnosti samonanašanja itd. je – brez fenomenološke redukcije – problem intencionalnosti obravnavan s kategorijami, ki ne izhajajo *iz nje same*. Prehod preko Logičnih raziskav, paradoksalno gledano, zahteva povratek nazaj k samemu fenomenu percipcije, ki jo v njegovi temeljni dimenziji dostopa, že presega v smeri njenega transcendentalno fenomenološkega dojetja.

175

Zgolj v tem smislu lahko trdimo, da so Logične raziskave, gledane v svoji prelomnosti, *na poti* ``h globlji problemski zastavitvi, ki se je na podlagi temeljne misli fenomenoloske redukcije izvršila v utemeljitvi nove ideje filozofije ...``.¹² Slednje za Finka niso niti zgolj eden od ``uvodov`` v fenomenološko problematiko, niti njena merodajna in dokončna artikulacija, temveč prelomno mesto zasnutja radikalno drugačnega razumevanja dimenzije intencionalnosti izkustva. Takšno razumevanje sicer ima za posledico, kot smo že nakazali, določeno interpretativno zagato. Le v Logičnih raziskavah lahko najdemo tisto, kar je sicer, brez izvedbe fenomenoloske redukcije, še popolnoma nepresojno. Takšna paradoksalnost ni zgolj dialektična igrice, ki jo Fink zasnuje zato, da bi poskusil združiti tisto, kar se združiti ne da. Nasprotno je ta situacija izvorna prvina fenomenološke situacije, v kolikor mora prikazati tisto, kar ne more biti drugače razjasnjejo kot *preko* njene začetne formulacije: ``Tukaj stojimo pred načelno težavnostjo interpretacije: tisto resnično in izčrpno razumevanje Logičnih raziskav ima za pogoj ravno vpogled v temeljni smisel fenomenološke

11 Eugen Fink, Die Phaenomenologische Philosophie Edmund Husserls in der Gegenwärtigen Kritik, str. 81.

12 Ibid, str. 80.

transcendentalne filozofije.¹³ Drugačen povratek k njim bo moral torej razjasniti tisto transcendentalno zasnovo filozofije, ki je bila pred tem odkrita kot dialektična sinteza neokantovskih in fenomenoloških elementov.

Temeljni fenomenološki problem ni v tem, da bi vnaprej postavili določeno razmejitev med dvema absolutno različnima različnima regijama biti, na temelju katere bi lahko postavil novo razmerje med temeljem in utemeljenim, tj. redukcijo transcendence objekta na imanenco zavesti. To izjavo je mogoče fenomenološko upravičiti ravno in zato, ker je že v Logičnih raziskavah, temeljna intenca presešla problem subjektivnosti in objektivnosti. Kot je Husserl tam velikokrat poudarjal, intencionalne korelacije ne moremo jemati kot relacijo dveh diskretnih elementov ali polov, akta in objekta, temveč moramo misliti njuno enotnost iz same teme prikazovanja: ``Fenomenološko napačno je trditi, da je razlika med vsebino izkustva percpecije in zunanjim objektom te percpecije (kar je perceptualno intendirano), zgolj razlika v načinu obravnave *istega prikazovanja*, ki je enkrat obravnavan v subjektivni povezavi (v povezavi s prikazovanjem, kot se daje za ego), drugič v objektivni povezavi (v povezavi s stvarmi samimi).``¹⁴

176

V delnem prekrivanju smisla fenomenološke in psihološke problematike leži hkrati tista ekvivokacija, ki pa ``ne zadeva tiste nedolžnosti, ki bi jo lahko imela na prvi pogled.``¹⁵

Ustvarja namreč tisto formalno bližino, ki *prekriva* njuno bistveno razliko. *Intencionalna* problematika je lahko bistvena razumljena zgolj iz tega, da je *o nečem*. Kot taka je že vselej presešla logiko subjektivnosti in objektivnosti, ki v svojem teoretičnem smislu ostanejo popolnoma slepi za bistvenost taksne formulacije. Intencionalno razmerje ne zadeva zgolj vnaprejšnjo povezanost dveh različnih kategorij biti. Ne smemo misliti, da imamo najprej vanprejšnjo razlikovanje nečesa, kar bi moralo zaradi, kakšnega magičnega posredovanja evidence, stopiti ponovno v enotnost. Kot pravi Fink v svojem uvodnem fenomenološkem delu *Vergegenwartigung und Bild*: ``Pot nazaj k stvari sami ``ni stvar gole čistke z nauki tradicije, razkritja vrhnje plasti površinskih pogledov, kakor da bi lahko kakšna ``brezpredsodkovna intucija`` lahko posredovala vmes. Razjasnjenje določene filozofske ekvivokacije vodi v notranjo

13 Ibid, str. 86.

14 Edmund Husserl, *Logische Untersuchungen, Zweiter Buch*, str. 349.

15 Eugen Fink, *Vergegenwartigung und Bild*, str. 1/2.

problematiko filozofiranja samega.¹⁶ Intencionalna interpretacija Logičnih raziskav ne poskuša preseči več zgolj spoznavnoteoretski, temveč ontološki dualizem, ki spremlja in določa njeno razumevanje.

Fenomenološke kritika ne more zgolj *zanikati* njene spoznavnoteoretske ujetosti, temveč mora pokazati, da je takšno razumevanje od samega začetka njeni usmeritvi *tuje*. Zatorej za fenomenološko kritiko taksnega stališča ni nikdar dovolj, da zgolj ``protestira in kaže na njeno pristno bližino z neokantovsko problematiko``,¹⁷ torej z možnostjo ustrezne zastavitve vprašanja po objektivnem spoznanju. Nasprotno se mora njena, iz fenomenološke ideje filozofije izhajajoča kritika, usmeriti na ``porušenje predpostavke, na kateri se sama kritika gradi``. Ideja fenomenologije je lahko v svoji radikalni zastavitvi dojeta šele na temelju destrukcije tiste predpostavke, ki briše sledi tako njene bistvene razlike, kakor njenega pogoja možnosti. Njena destrukcija tako pomeni pokazati, da se v resnici ``fenomenologija od neokantovskega stališča ne more oddaljiti, ker tam sploh nikdar ni bila.``¹⁸ Za Finka to ne pomeni nikakršne samozadostnosti fenomenološkega dela, vzratnega odnosa do čistega subjekta, ki bi lahko v svojem privilegiranem dostopu do teme prikazovanja postavljajl pogoje možnosti vsake ``danosti``, temveč šele to pomeni, da mora neokantovsko kritiko vzeti zares in pokazati na čem temelji nesporazum njene ``formalne`` bližine. Ravno v konstituciji te distance bo možno sploh vstopiti v avtenticno razumevanje Husserlovih fenomenoloških analiz, njihovo ``eksistencialno`` razumevanje same teme prikazovanja: ``V prikazu ``transcendentalnega videza`` fenomenologije, v katerem vsi *resni* nesporazumi najdejo svoj motivacijski temelj, bomo prišli do konca.``¹⁹

2.

Kot nam Fink predstavi, temelji neokantovska kritika Logičnih raziskav na očitku *intuicionizma*. Husserlov koncept intuicije je od začetka razumljen kot spoznavnoteoretsko naiven, pred-filozofski, saj je se nanaša na *danost* objekta. Filozofija mora, nasprotno, v svojem konceptu spoznanja, stremeti po utemeljitvi možne objektivnosti. Problem objektivnosti pa mora v svojem bistvu seči onkraj vsakega nanašanja na danost *nečesa*. Kar je za neokantovsko kri-

16 Ibid, str. 3.

17 Eugen Fink, Die Phänomenologische Philosophie Edmund Husserls in der Gegenwärtigen Kritik, str. 99.

18 Ibid.

19 Ibid, str. 80.

tiko fenomenologije bistveno, je torej njena nesposobnost razlikovanja med problemom *objektivne vednosti* in psihološkim problemom konkretnega razumevanja izkustva. Brez ustreznega razlikovanja bi naj fenomenološka analiza, v svoji lastni težnji po *razjasnjenju ideje* spoznanja, vselej že zgrešila resnični potencial znanstvene ideje filozofije. Problem intencionalne usmerjenosti na načine danosti objekta je lahko zgolj psihološko vprašanje, ki po svojem bistvu pripada domeni *empirične* znanosti. Znanost, ki v svojem postopanju predpostavlja eksistenco svojega predmeta, ne more razjasniti svoje spoznavne *možnosti*. Ta lahko izvira le iz predhodnega, na temelju čiste refleksije postavljenega vprašanja po njeni objektivnosti. Prav takšna radikalna refleksija je tisto, kar v temelju loči filozofijo od ostalih znanosti.

178

V fenomenološki naravnosti se posledično gre za mešanje nivojev, ki bi v principu morali biti filozofsko razlikovani. Brez tega je fenomenološka refleksija v svojem metodološkem postopanju nesposobna razumeti filozofski problem *upravičenja* objektivne vednosti. Zato smo, ravno na nivoju njenega filozofskega razumevanja, priča nizu nesporazumov, ki spremljajo fenomenološke temeljne koncepte. Ker njen koncept spoznanja meša raven *veljavnosti* s problemom izkustvene danosti objekta, je vprašanje spoznanja lahko postavljeno zgolj kot vprašanje ``adekvatnega spoznanja``. Veljavna vsebina smisla naj bi *prejela* svoje upravičenje šele v aktu *izpolnitve*. Tako se preko fenomenološke ideje evidence kot ``instance upravičenja`` posledično ideja možne objektivnosti določi preko ideje ``samoprikazovanja``. Popolnoma nezadovoljliva obravnava koncepta spoznanja jo pahne v smer filozofsko naivnega razjasnjenja spoznanja kot adekvacije (``spoznavna teorija ujemanja der erkenntnis``): vsako spoznanje naj bi vzvratno kazalo na skladnost mišljenja (akta menjenja) in objekta tega menjenja (akta izpolnitve). Takšen koncept spoznanja zrcali spoznavnoteoretsko naivno vero v predlogično in predpredikativno danost objekta. Takšno ``vero`` predstavljata fenomenološka koncepta ``kategorialnega zora`` in ``bistvogledja``, ki sta v resnici zgolj ``formalizacije čutno danega spoznanja`` na raven ideje fenomenološke metode.

Tako se na temelju nerazumevanja problema objektivne vednosti fenomenologiji, poleg intuicionizma, očita še *ontologizem*. Slednji predstavlja ``neupravičeno zamejitev spoznavne tematike na bivajoče``. Namesto da bi fenomenologija domeno veljavnosti razumela kot nekaj, čigar smisel leži pred vsako usmerjenostjo na bivajoče, ga v svoji usmerjenosti na eksistenco falsificira in razume kot nekaj *idealnega*, ``kot ``bistvo``, ki ustreza intuitivnemu,

samodajajočemu zoru.²⁰ Za znanstveno refleksijo, ki želi dokončno preseči zablode dogmatične filozofije, je nujno potrebno ustrezno razumevanje razmerja med *veljavnim smislom* in tistim, o čemer ta veljavnost je, tj. *bivajočim*. Za transcendentalno filozofijo domena veljavnosti *ni nič* bivajočega, temveč je zgolj *njegov pogoj možnosti*. Fenomenološki koncept spoznanja nasprotno nujno *predpostavlja* takšno problematiko, ki pa jo filozofska refleksija lahko odkrije le onkraj vsake naravnosti na bivajoče. Tako neokantovka kritika postavi fenomenološko filozofijo v kontinuiteto z ostalimi naivnimi in dogmatičnimi znanostmi, ki ne zmorejo določiti možnosti njihove znanstvenosti, temveč jo v svoji naivni naravnosti zgolj predpostavljajo. Tako Fink strne odločilni ugovor ``kriticistične`` filozofije: ``Nesposobnost preseganja evidentne samodanosti in postaviti ter odgovoriti na filozofsko vprašanje po možnosti teoretske predmetnosti, fenomenologijo rakzkrije kot dogmatični filozofem.``²¹

A kako je neokantovska kritika sploh ``kritično`` razumela Husserlov *koncept* prikazovanja? Od kod tista predpostavka, na temelju katere se vrši določena interpretacija danosti nečesa kot danosti *objekta*? Na temelju kakšnega filozofskega razumevanja je fenomenološko pojmovanje *percepcije* sploh določeno? Kam nas fenomenološka redukcija v svoji radikalni spremembi smisla intencionalnosti sploh vodi? Kot bomo poskušali pokazati, je v neokantovski kritiki na delu koncepcija prikazovanja, ki dojema možno polje evidence kot še nekaj pred-filozofskega, tj. po svoji možnosti objektivnega, tj. dojema *filozofski problem prikazovanja* kot mešanje različnih vprašanj: vprašanje predlogične in pred-predikativne materije danosti izkustva in vnaprej določenega in determiniranega objekta. Prehod onkraj lahko zato pelje zgolj v vprašanje "teoretske refleksije" in ``čiste`` idealnosti smisla. A takšna mundana usmerjenost lahko vselej zgolj ``pade nazaj`` na tisti temelj, ki jo v svoji ``kritični`` usmerjenosti bistveno določa. Fenomenološka refleksija mora zato preko svoje analize pokazati, v čem je smisel tistega, kar je že ``pred`` nami, ne kot možen objekt izkustva, temveč kot tisto, kar *že vselej* določa smisel njenega ``onkraj``.

3.

Poskusimo sedaj začrtati idejo fenomenološke filozofije onkraj očitka iz intuicionizma in ontologizma. Problem ``kriticizma``, kot bomo poskušali pokazati, leži v prezrtju prelomne novosti Husserlove intencionalne metode.

20 Ibid, str. 84.

21 Ibid.

V tej kritiki nam gre zgoraj za to, da postavimo razliko v samo idejo filozofije, ki od samega začetka *pelje* v nasprotno smer od neokantovske. Ta namreč, kakor opozarja Fink, sploh ne obravnava filozofskokritičnega koncepta prikazovanja, ``upravičenost zora, upravičenost intuitivnega spoznanja, temveč ga zameji, določi v svojem dometu.``²² Ne gre se za to, da bi Husserl ostal ujetnik empiristične ali transcendentalne koncepcije spoznanja, temveč za to, da je uspel formulirati problem, na temelju katerega se lahko v intencionalno dimenzijo percepcije sploh šele *vstopi*. Percepcija, strogo gledano, v svojem intencionalnem smislu, ne temelji v ``danosti objekta``, temveč v *njegovem prikazovanju*. Šele na tej preliminarni distinkciji lahko neokantovsko kritiko zagledamo v novi luči. Ta kritika ne more zagledati nepremostljive razlike s fenomenološko idejo filozofije, saj jemlje prikazovanje kot lastnost nečesa, kar sloni na predpostavljene kategoriji *objekta*. Njene spoznavnoteoretske kategorije v resnici vselej že predpostavljajo nekaj objektivno danega, tisto, kar je že vselej predpostavljene predmet takšne rekonstrukcije.

180

Neokantovska kritika torej spregleda dejstvo, da v intencionalni metodiki ni formulirano vprašanje upravičenosti spoznanja ``objekta``, temveč postavljen fenomenološki problem razumevanja ``njegovega prikazovanja``. Husserl v svojih fenomenoloških analizah ne obravnava danosti objekta iz vidika možne utemeljitve njegove *prisotnosti*, niti iz vidika utemeljitve njegove *objektivnosti*. V njegovem fenomenološkem raziskovanju, strogo rečeno, ne moremo govoriti o nečem, kar v svoji empirični ali idealni ``danosti`` enostavno je. V resnici je šele preko intencionalne metodike formuliran problem dualističnega razumevanja percepcije, ki v naravnosti na možnost ``izkustva nečesa`` vselej spregleda konstitutivno vlogo *prikazovanja*. Na ta račun se intencionalno vprašanje po percepciji nečesa, mundano interpretira kot vprašanje naknadnega stika oz. ujemanja danosti *in* objekta. Koncept ``danosti`` se tu vnaprej falsificira za nekaj pred-logičnega, brez kakršnekoli spoznavne vrednosti. Ne glede na njeno subjektivno ali objektivno interpretacijo, se razume kot nekaj, kar zgoraj spremlja in v nobenem primeru ne določa smisel biti tistega, o čemer je. Tema prikazovanja je tako zamenjana za nekaj, kar izvira iz analize objekta, kar mu pripada kot objektivna lastnost: ``Fundamentalna napaka fenomenalističnih teorij je ta, da ne razlikujejo med prikazovanjem, v smislu intencionalnega izkustva, in objektom tega izkustva. Pri tem identificirajo čutni kompleks z nečim objektivnim.``²³

22 Isto, str. 82.

23 Edmund Husserl, *Logical Investigation*, Volume II, str. 88.

Čutna dimenzija je torej vnaprej postavljena kot nekaj prostorsko danega, kot čisti datum pred kakršnimkoli aktom *percepcije*. S tem pa zagovorniki empiričnega pristopa prezrejo ravno tisto, kar želijo razjasniti, tj. *intencionalno izkustvo objekta*. Čutni vtisi so tako v svoji posredovani enotnosti povezani zgolj v enotnost izkustva, *a ne* objekta. Psihološki način razumevanja intencionalne povezanosti izkustva *in* objekta zgreši temeljno razliko med prikazovanje in tistim, kar je v njem prikazano: kot *izvorna manifestacija objekta*, je subjektivizirano na raven golega znaka oz. simbola nekaj drugega. Koncept reprezentacije je brez fenomenološkega razumevanja percepcije lahko zgolj znak razcepa med subjektivnostjo in objektivnostjo. S tem pa lahko le predpostavlja tisto, kar bi njegova analiza želela obravnavati, možnost *izkustva nečesa*.

Tako koncept naknadne povezave čutnih dat, kakor rekonstrukcije objektivnosti se v svojem intencionalnem razumevanju nanašajo na določeno objektivno idejo preddanosti sveta, ki pa ne more razjasniti tiste *fenomenoloske dimenzije izkustva*, da je že vselej *o nečem*. Natančneje povedano: ključni problem je v tem, da se v trenutku neposrednosti izkustva vselej spregleda in zabriše tisto, *o čemer ta je*. Izkustvo se vnaprejš identificira z nečim prisotnim, zato je preseganje njegove dimenzije odkrito kot preseganje same dimenzije prikazovanja. Tisto mešanje prikazovanja z nečim, kar je vnaprej dano kot nekaj neodvisnega in samostojnega, spregleda možnost preseganja takšnega dualizma. Vprašanje namreč ostaja, kako lahko na takšen način koncept izkustva sploh razločimo od njene ujetosti v nekaj empiričnega, nečesa, kar v svoji spoznavni relaciji zgolj zrcali vnaprejšnjo danost objekta. Fenomenološko gledano ravno takšno ``mundano`` razumevanje povzroči, da je namreč problem vselej *neustrezno postavljen* in v toku same analize lahko razkrit *v nasprotju s sami seboj*.

Če je psihologizem poskuša razliko med objektom in njegovim *prikazovanjem* ``reducirati`` na vprašanje njegove subjektivne *prisotnosti*, je spoznavna teorija, v razširjenem smislu potrebe po odkritju veljavnosti objekta, bila razumljena kot aktivnost *ega cogita*, tj. njegova sposobnost preseganja gole danosti objekta. A kot opozarja Barbaras, je tu ta ``nekaj``, kar bi moral biti predmet samega prikazovanja, v resnici zamenjan za golo objektivnost nečesa preddanega: kar obstaja kot substanca. Na prehodu med enim in drugim pojmovanjem izkustva tako v resnici leži en in isti problem nerazumevanja njegovega intencionalnega smisla. Čeprav je v razlikovanju med objektom in *njegovim prikazovanjem*, povratek k subjektu uspel artikulirati problem preseganja ideje čutno danega, je pri tem spregledal konstitutivno dimenzijo prikazovanja (da

je o nečem). A priori razmerje med smislom in objektom, ki ga aktivnost *ega cogita* zgolj predpostavlja in na tak način idealizira, ne zmore razkriti tistega, kar predhodi kakršnemukoli razumevanju možne objektivnosti. V obeh primerih dimenzija prikazovanja tako zgolj kaže na danost "nečesa", kar je v njem le simbolno mišljeno in ne na sam intencionalni smisel biti tistega, kar se v njem daje. Pri tem se v resnici predpostavlja to, da je tisto, kar je v percepciji odkrito, lahko osmišljeno "zgolj" kot objekt in ne kot univerzalni horizont intencionalnega izkustva, tj. *kot svet sam*.

182

S fenomenološkim razlikovanjem med prikazovanjem in tistim, kar je v njem prikazano, tako ne vstopimo v novi dualizem transcendence in imanence, temveč šele artikuliramo problem, *ki vodi vsako intencionalno razumevanje*. Intencionalna analitika razkrije tisto, kar vnaprej določa vsako intencionalno razmerje kot razmerje o nečem: "Kritika je vsepovsod slepa za tisto fundamentalno novost Husserlove fenomenološke ideje, ki prva razjasni intencionalno bistvo evidence oz. evidence kot intencionalnosti (vseh vrst aktov) nasploh pripadajoči temeljni modus ..."²⁴ V idejo "danosti" objekta, na katero sta tako psihološka kot spoznavnoteoretska naravnost usmerjeni, fenomenologija razkrije pozitivacijo samega prikazovanja, ki smisel intencionalnega odnosa zabriše tako, da ga zamenja za nekaj vnaprej danega. Problem za fenomenologijo ni več gola danost, temveč sam *ideal*, ki vnaprej določa spoznavnoteoretsko interpretacijo percepcije kot percepcije *objekta*. Fenomenološki kritični potencial, ki *izhaja* iz povratka k percepciji, je zatorej usmerjen naspoti mundanemu razumevanju, ki "transcendenco" prikazovanja reducira na nekaj znotrajsvetno bivajočega, in ne na svet sam, v katerem to znotrajsvetno bivajoče že vselej je.

Na temelju takšne distinkcije lahko problem neokantovske kritike percepcije postavimo *na novo*. V njem je, kot ugotavlja Barbaras, prisotno mešanje fenomenološkega nivoja "prikazovanja nečesa" in psihološka interpretacija njegove razkritosti kot nečesa "zgolj" pojavnega: *ne tistega, kar nam nudi dostop do stvari same, temveč tisto, kar nam ga prepreči*. Ne glede na to, ali je tisto, kar je v percepciji "na sebi" dano, faktično dostopno, ali ne, je njena predpostavka ta, da je to lahko zgolj nekaj objektivno (tj. *simbolno*) danega. Tako v *Idejah* Husserl izjavi: "Med percepcijo, na eni, in zavajajočo simbolno

24 Eugen Fink, *Die Phänomenologische Philosophie Edmund Husserls in der Gegenwärtigen Kritik*, str. 88.

ali *signitivno simbolno objektivifikacijo*, na drugi strani, obstaja nepremostljiva bistvena razlika.²⁵ Husserl v svoji fenomenološki ideji spoznanja artikulira popolnoma nasproten vstop v problematiko prikazovanja. V *fenomenologiji* ne najdemo zanikanja *transcendence objekta*, temveč se slednjo šele postavi na mesto izvora. Tisto, kar je v prikazovanju na sebi dano, se ne `reducira` na nekaj znotrajsvetno bivajočega, temveč na samo dimenzijo sveta. Takšna spoznavna pot, ki za izvor preseganja bivajočega jemlje ravno njeno izvornost v svetu, je za Finka temeljna ideja fenomenolške redukcije. Nasebnost predmeta tu ni več odkrita na horizontu preseganju nečesa končnega in zamejenega, temveč na *horizontu* dimenzije sveta. Šele tako velja razumeti Finkovo trditev: `Z drugimi besedami, intencionalna analitika je tudi, čisto na splosno gledano, razgrnitev `pogojev možnosti` v prikazovanju menjene danosti bivajočega.`²⁶

Čeprav na tej točki ne moremo razjasniti še vseh implikacij takšne interpretacije Husserlove ideje fenomenološke redukcije, lahko zgolj zatrdimo, da s tem uspe Fink preiti na raven ontološke tematike, ne da bi zapustil temeljno fenomenološkokritično distanco. Fenomenološki karakter tega odkritja se nahaja v spoznanju, da je *tisto, kar se nam v percepciji intencionalno daje, ni zunanost predmeta, temveč sama zunanost sveta*. Tako Fink poudari bistveno razliko, ki jo fenomenološka redukcija zmore povleči med fenomenološkim in psihološkim pristopom: `Rešitev določenega konstitutivnega problema v psihologiji pomeni razkritje načinov zavesti, v katerih se predmet kot omenjen oz. sama `reprezentacija objekta` izoblikuje. Medtem pa v transcendentalni naravnosti pomeni zmožnost razlage subjektivnega delovanja, tako da se v njem resnični predmet sam, resnični svet sam, ne `predstava sveta`, časi in razjasni kot transcendentlani korelat.`²⁷

Na temelju Finkove eksistencialne interpretacije fenomenološke redukcije sledi, da se intencionalna metodika ne more razumeti kot formalizacija nečesa že vnaprej danega, metodološka premestitev na nivo imanence izkustva, mešanja idealnega, v ontološkem smilu in danega, v intuicionističnem smislu. Fenomenološka naravnost zadeva najprej kritiko mundanega razumevanja intencionalnosti, v kolikor ta ne zmore razkriti dimenzije sveta. Husserlova intencionalna metoda vzame *zares* ravno intencionalni objekt (smisel) prikazo-

25 Citirano po, Renaud Barbaras, *Desire and Distance*, str. 16.

26 Eugen Fink, *Die Phänomenologische Philosophie Edmund Husserls in der Gegenwärtigen Kritik*, str. 91/92.

27 Eugen Fink, *Vergegenwärtigung und Bild*, str. 10.

vanja, ki je kot tak zamenjan za nekaj, kar on sam ni. Vprašanje ``prileganja``, ki ga neokantovska kritika razume kot vprašanje upravičenja objektivnosti, se v intencionalnosti metodiki spremeni v problem *dostopa*. Tako Fink zatrdi: ``Preko metodike *intencionalnega* vpraševanja in razlaganja bo že v *Logičnih raziskavah* postavljen v tek določen problem, ki bo kasneje vodil do ``fenomenološke redukcije`` in preko nje onkraj določenega dogmatizma, *znotraj* katerega se načelno nahajajo, tako naivni ``empirični realizem`` vsakodnevnega in pozitivno-znanstvenega spoznavnega zadržanja, kakor tudi (v kriticističnem smislu) ``transcendentalno spoznanje`` možnosti teoretične predmetnosti.``²⁸

184

Razširitev prikazovanja na druge oblike danosti ne zadeva neupravičeno razširitev koncepta čutne danosti na druge domene predmetnosti, temveč zasnutek nove filozofije, ki v *njihovem prikazovanju* odkritje temelj *vseh* stvari. V *Logičnih raziskavah* tako: ``Ni govora o primatu intuicije kot spoznavni zmožnosti, temveč o primatu intuitivnosti vsakega spoznanja nasproti golemu simbolnemu spoznavnemu modusu /.../ Spoznanje (v svojem izvornem smislu aktualne evidence) je vsepovsod, je za vse evidentne načine samodanost v njih evidentnih stvari /.../ njihovo dojetje in imetje kot one same.``²⁹ Tisto, kar je formalizirano v fenomenologiji, ni čutna danost, temveč sam koncept stvari, ki se tako razširi na vse, kar se v prikazovanju ``daje``. Fenomenološko razumevanje stvari same mora biti tako v svojem izvorno intencionalnem dojetju najprej razumljeno *formalno*. Ta formalnost ne izhaja iz kakšne vnaprej določene zamejitve ``bivajočega``, v nasprotju z njenim transcendentnim temeljem, temveč zadeva *karkoli*: ``Bodi nekaj realnega, nekaj idealnega, horizont, smisel, pomensko napotilo, nič itd.``

Takšne formalnosti ne gre razumeti kot logično abstraktnost, temveč iz nivoja fenomenološke metodike razkritega vnaprejšnjega karakterja sveta. V njej je odkrita tendeca, ki sploh ne more biti predmet mundane naravnosti na znotrajsvetno bivajoče. V takšni naravnosti je intencionalna analiza prikazovanja vselej zrcalna strukturi objekta, ki ga je po svoje lahko odkriti zgolj preko rekonstrukcije nečesa objektivnega. Husserlova intencionalna korelacija pelje v odkritje horizontalne intencionalnosti kot tiste tendence, ki v sebi razkriva samo obzorje sveta. V tej je razkrita tendenca, ki pelje v razkritje sveta kot intencionalnega horizonta izkustva: ``Medtem ko naravna pozitivnost

28 Eugen Fink, *Die Phänomenologische Philosophie Edmund Husserls in der Gegenwärtigen Kritik*, str. 93.

29 *Ibid.*, str. 88.

izkustva obstoji v obratu k njemu prisotnemu objektu, intencionalna razlaga spoznavnega razmerja ne vodi zgolj k prisotnim stvarim, k prisotnim subjektivnim izkustvom itd., temveč pomeni vselej *preseganje* prisotnega in vnaprej danega, *vstopanje* v pomenske horizonte intencionalnosti. ``³⁰

4.

Naj za konec zgolj strnemo bistveni ugovor, ki ga Fink nameni klasičnemu razumevanju Husserlovega koncepta evidence in iz njega izhajajočo zavrnitev njegove transcendentalne ideje filozofije. V njem je *vnaprej odločeno*, da je Husserlov prehod k *Idejam* stvar zunanjega vpliva neokantovstva. Takšno pojmovanje izhaja iz zamejena razumevanja Logičnih raziskav, ki brez izvajanja fenomenološke redukcije ostajaja ujeto v določeno, sicer prefinjeno, spoznavnoteoretsko razumevanje intencionalne korelacije. Takšen pristop ne daje tiste filozofske ostrine, ki Husserlovo filozofijo *pelje* v horizont konstitutivne problematike. V Logičnih raziskavah se namreč razpre določena pot, ki vztraja onkraj naivne delitve prikazovanja na regiji subjektivnosti in objektivnosti. Spoznanje ni določeno glede na možnost utemeljitve objektivnosti, temveč se iz ozira njegove intencionalnosti lahko sploh postavi vprašanje po njegovem resničnem predmetu. Filozofske metode, ki poskušajo percepcijo reducirati na nekaj bolj izvirnega, spregledajo možnost ontološkega razumevanja dimenzije intencionalnosti.

185

V tem se šele odpre vprašanje po intencionalnem temelju *človeske* subjektivnosti. Je mesto človeškega samoprikazovanja, tj. subjektivnosti, zgolj vprašanje po pozitivnemu bistvu človeka, ali mora izhajati iz same strukture prikazovanja, *ki je že vselej soprikazovanje sveta*? V tem duhu bi morali razumeti Husserlovo odkritje generalne teze naravne naravnosti, ki vse akte oz. naravnosti razkrije na temeljem univerzalnem horizontu sveta, v izkustvu, ``da je``. Šele tako bomo lahko morda presegli tisto tezo, ki v fenomenološkem prehodu v temo transcendentalne problematike vidi neavtentičen razvoj fenomenološke problematike.